

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛІСІВ І ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми та її актуальність. Актуальність географічних досліджень стану і розвитку лісового господарства обласного регіону зумовлена негативними тенденціями, які особливо яскраво проявилися в останнє десятиліття. Така ситуація вимагає поглибленого вивчення причин виникнення та обґрунтування шляхів вирішення проблем лісового господарства. Цим питанням (на прикладі лісового господарства Волинської області) і присвячена дана стаття.

Аналіз публікацій і досліджень

Питаннями дослідження лісів і лісового господарства у Волинській області і краї науковці почали займатися ще понад сто років тому назад. Серед відомих дослідників цієї проблематики на Волині можна назвати Т. Андрієнко [1], С. Генсірука [4,5], Б. Заверуху [7], Н. Коцан [10], Д. Телішевського [15] та багатьох інших. Ними виконані роботи з дослідження лісових ресурсів; складені карти районування лісів; оцінені запаси деревини; визначені контури лісів з напруженою геоекологічною ситуацією (підтоплення, ерозія, радіаційне забруднення). Також науковцями встановлено основні причини всихання дібров на Волині на початку ХХ століття та у середині двадцятих, сорокових і вісімдесятих років, висвітлено проблеми функціонування лісопереробної галузі, розкрито негативні моменти у змінах стану лісового господарства краю. Проте великомасштабного і усестороннього узагальнення інформації про стан лісів і функціонування лісового господарства та лісовикористання в області у сучасних умовах його розвитку ще не здійснено. Тому завданням нашого

дослідження виступає: виявлення сучасних проблем стану і розвитку лісового господарства і їх подальшого вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Головною проблемою лісів Волинської області є порушення відповідності сучасного лісового покриву природним умовам. Виходячи з цього, [12] основними проблемами виступають: необґрунтована вирубка природних лісів з дуба і сосни, надмірна комерціалізація лісозаготівельних структур та розбазарювання лісу лісниками; масове розкрадання та самовільні вирубки лісу; недбала охорона лісових ресурсів; непрофесійні підходи до вирубки лісу; мала продуктивність лісових площ; підвищена еродованість лісових ґрунтів; неефективне використання лісових ресурсів у господарчих цілях, в тому числі недеревної сировини; часті пожежі на лісових масивах; утворення завалів деревини після ураганів і смерчів; малоефективне господарське використання лісу і низька продуктивність державних та акціонерних лісопереробних структур; складна екологічна ситуація в лісонасадженнях Волинської області; розвиток низки несприятливих природно-географічних і техногенних процесів (заболочування, перезволоження, підтоплення, переосушення тощо).

Розглянемо найважливіші з них детальніше.

1. Однією з головних проблем є радіоактивне забруднення лісів внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. За статистичними даними управління екології і природних ресурсів у Волинській області найбільш забрудненою залишається лісова продукція, при споживанні якої і формується висока доза накопичення радіонуклідів в організмах людей [14].

Територія районів, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, відноситься до найбільш забезпечених лісовими ресурсами. Лісистість Камінь-Каширського, Любешівського та Маневицького районів становить відповідно 40; 34,4; 51,9%. До складу Камінь-Каширського, Любешівського та Маневицького районів входить близько 167 населених пунктів, які попали в зону радіоактивного забруднення. Окрім того, у сферу значного радіоактивного

забруднення попала територія Шацького Національного природного парку. На даній території забруднення має острівний характер, що зумовлено особливостями синоптичної ситуації та циркуляції атмосфери в період аварії, специфікою складу і поширення рослинності, параметрів глибини водойм. Критична ситуація, яка виникла після аварії на Чорнобильській АЕС, надзвичайно ускладнила екологічну ситуацію в регіоні.

Зменшення площ із підвищеним вмістом радіонуклідів відбулося за рахунок природного розпаду ізотопів та вжитих контрзаходів на лісових землях. Тому найоптимальнішим розв'язанням проблеми боротьби з радіаційним забрудненням будь-якої території є її максимальне заліснення, оскільки ліс є найкращим радіопротектором [11].

2. Вплив меліоративних робіт. Негативні наслідки меліорації добре помітні на відкритих територіях, де можна простежувати як дефляцію ґрунтів, так і їх заболочення. Великої шкоди завдають лісам і промислові підприємства, які забруднюють атмосферу шкідливими речовинами і тим самим викликають кислотні дощі, які погіршують стан рослинного покриву. Суттєвий вплив на стан лісів має лісоосушувальна меліорація. В цілому здійснення лісоосушувальних робіт є складним завданням, оскільки меліорація має не тільки позитивний вплив на ріст заболочених лісів, але переважно в більшості випадків негативно діє на прилеглі ліси, поля, ріки, озера, рослинний і тваринний світ. Тому для збереження природних ресурсів, у тому числі і лісових, необхідний перехід від традиційних засобів охорони навколишнього середовища до забезпечення екологічно стабільного розвитку, тобто таких перетворень компонентів навколишнього середовища, наслідком яких буде збереження природних ресурсів для сучасного і майбутнього поколінь.

3. Великої шкоди лісовим насадженням завдають пожежі. Тому одним з найважливіших завдань лісового господарства є охорона лісових масивів від пожеж. Для цього створюються спеціальні служби державної лісової охорони та пожежно-хімічні станції.

За даними статистики Державного пожежного нагляду УМВС у Волинській області, значних втрат від лісових пожеж зазнали ліси Волинської області у період з 2002 до 2008 року. Але з 2008 по 2013 рік кількість лісових пожеж значно зменшилась [3]. Особливої шкоди вони завдали північній і центральній частинам території Волинського Полісся (табл. 1.).

Таблиця 1.

Динаміка розподілу лісових пожеж у Волинській області
в розрізі адміністративних районів*

Показники	Кількість випадків з пожежами					Лісова площа, охоплена пожежами, га.					Заподіяні збитки, тис. грн.				
	2003	2004	2006	2008	2013	2003	2004	2006	2008	2013	2003	2004	2006	2008	2013
Адміністративні райони															
Володимир-Волинський	2	-	2	-	-	2	-	5	-	-	0,1	-	5	-	-
Камінь-Каширський	45	13	85	5	3	63	8	1471	2	1	11,9	5,2	1215,6	2,6	0,6
Ківерцівський	9	7	19	-	-	3	6	12	-	-	1,3	0,8	3,3	-	-
Ковельський	9	8	15	-	-	9	3	64	-	-	9,7	5,2	93,5	-	-
Луцький	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Любешівський	24	12	55	-	-	41	6	40	-	-	3,1	0,7	33,6	-	-
Любомльський	17	4	20	-	-	12	2	28	-	-	3,6	0,9	19,5	-	-
Маневицький	29	13	88	4	-	82	4	56	3	-	22,3	0,8	34,0	6,7	-
Ратнівський	20	35	55	2	-	12	31	46	0,4	-	9,9	29,8	66,6	2,2	-
Рожищанський	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-
Старовижівський	6	8	3	-	-	12	5	1	-	-	3,4	1,4	0,4	-	-
Турійський	12	-	7	-	-	19	-	8	-	-	9,4	-	16,2	-	-
Шацький	2	10	6	-	-	1	8	7	-	-	0,1	11,6	0,8	-	-
По області	176	110	355¹	11	3	257	73	1738	5	1	75,2	56,4	1488,6	11,5	0,6

*Складено за [13].

¹ Збільшення за рахунок стихійних пожеж у Камінь-Каширському районі.

Для охорони лісів від пожеж проводять комплекс заходів, які забезпечують оптимізацію складу насаджень, системи протипожежних бар'єрів, лісових доріг і водоймищ, а також очищення лісів від захаращеності тощо.

4. Ліси території Волинської області в різній мірі уражені шкідниками і хворобами. Найбільш напружена ситуація склалася у північній частині Полісся.

В лісостеповій зоні ареали поширення хвороб є меншими. Основними причинами поширення шкідників і хвороб є підтоплення, неправильне осушення лісів, лісові пожежі, тобто несприятливі погодні явища тощо. Одні дерева є стійкими до шкідників і хвороб, а інші – ні. Тому особлива увага повинна приділятися боротьбі зі шкідниками та хворобами лісу. Основними заходами, які використовуються в боротьбі зі шкідниками та хворобами лісу, є біологічний, хімічний та лісогосподарський методи (табл. 2.).

Таблиця 2.

Динаміка лісозахисних робіт (га)

Показники	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Загальна площа осередків шкідників і хвороб лісу, на кінець року	10110	11301	24359	26699	25786	23587	22996	28158
Захист лісу від шкідників і хвороб	10630	26325	30172	5886	2179	1553	2050	6166
біологічними препаратами	10463	26137	30165	5886	2179	1553	2048	6164
хімічними препаратами	167	188	7	-	-	-	2	2
Зменшення площі осередків шкідників та хвороб лісу в результаті проведення заходів під впливом природних факторів	1002	794	4228	5123	3562	5494	3620	4920
Загибель лісових насаджень	293	686	493	773	923	1095	1304	1274
у тому числі від								
хвороб лісу	91	217	219	456	649	736	652	599
несприятливих погодних умов	112	346	157	242	257	359	523	614
лісових пожеж	85	110	117	75	17	-	17	8
пошкоджень шкідливими комахами	5	13	-	-	-	-	66	48
інших причин	-	-	-	-	-	-	46	5

*Складено автором за [14].

5. Лісокористувачами постійно проводиться боротьба з самовільними рубками, для чого створені мобільні групи з числа працівників лісової охорони, залучаються також працівники правоохоронних органів, але не дивлячись на це, обсяги самовільних рубок не зменшуються. Основна причина незаконних рубок – різке зростання кількості приватних пилорам у поліських районах області, в населених пунктах, що безпосередньо прилягають до лісових

масивів, де викрадена з лісу деревина за лічені години доставляється на пилорами і переробляється. Боротьба з цим лихом набуває іноді найгостріших форм. Тому питання боротьби з лісопорушеннями не може бути вирішене тільки силами лісової охорони, а до вирішення даної проблеми повинні бути залучені органи державної виконавчої влади та правоохоронні органи. «Правопорушення» переважно спостерігаються в тих місцях, де ростуть найцінніші породи деревини. Вирізають насамперед стовбури цінних дерев – дубів, буків, кленів тощо. Непоодинокі випадки захоплення цілих лісових площ. Завдяки цьому лісові масиви у серці волинського краю поступово перетворюються у паркову зону. Основна функція лісівників — це рубати і відвантажувати ліс. Лісовій охороні залишається проводити очистку території від захаращення, бо лісокради забирають тільки нижню частину стовбурів. Верхівки викрадених дерев лісівники складають і вже потім реалізують їх населенню дровами. Ліс приносить прибуток не первинною технологічною операцією, а на наступних етапах переробки, коли з нього виготовляють продукцію: папір, меблі, інші складні продукти. Тому наявність коштів дасть можливість успішніше боротися з браконьєрством, яке з огляду на соціальні проблеми поліського села не зникає [3].

Перераховані найважливіші проблеми в їх узагальненій формі визначають необхідність утворення оптимальної структури лісових формацій.

Висновок

З метою покращення розвитку лісів та діяльності лісового господарства Волинської області в сучасних умовах вважаємо необхідним вжити такі заходи:

- 1) створити комплексні комісії із залученням спеціалістів, які причетні до лісовикористання та науковців з метою еколого-господарської оцінки лісових ресурсів області;
- 2) провести великомасштабне і комплексне бонітування усіх груп лісів обласного регіону;
- 3) підвищити лісистість і продуктивність лісових угідь шляхом заліснення рекультивованих ґрунтів, інтродукування нових порід дерев у

структуру лісонасаджень, впровадження нових технологій вирощування лісу на заболочених територіях;

4) здійснити перереєстрацію фірм та організацій, а також приватних підприємств, що займаються заготівлею, лісопереробкою і продажем деревини із заборонаю діяльності структур, що порушують нормативи лісовикористання;

5) організувати ефективну діяльність служб охорони лісу та лісових багатств (лісництв, егерів, пожежних, охоронців та ін.) Волинської області та забезпечити ефективний захист лісу від розкрадання, браконьєрів, стихійних лих (пожеж, вимокання, підтоплення, посухи тощо) [9].

Література:

1. Андрієнко Т. Растительный мир Полесья; АН. УССР, институт ботаники им. Н.Г. Холодного.- К.: «Наукова думка», 1986. – 205 с.
2. Воробьев Г.И. и др. Лесная энциклопедия (в 2-х томах). – М.: «Советская энциклопедия», 1985. - Т. 1. – 563с.
3. Гаврилюк Ярослав. Волинський ліс просить захисту // Волинь . – 2002. – № (106, 108, 109). – 19, 24, 26 вересня. – С 3,2,3.
4. Генсірук С. А. Лісові ресурси України, їх охорона і використання. – К.: „ Наукова думка” 1973. – 526 с.
5. Генсірук С. А. Рациональное природопользование. – М.: «Лесная промышленность», 1979. – 312 с.
6. Єврорегіон Буг: Волинська область / За ред. Б.П. Клімчука , П.В. Луцишина , В.Й. Лажніка. – Луцьк: Ред. -вид. відд. Волинського університету. 1997. – 448 с.
7. Заверуха Б. Охраняемые растения Украины. – К.: «Наукова думка», 1983. – 176 с.
8. Зубчук Катерина. Який завтрашній день Волинського лісу //Волинь. - 2002.-№ (10).- 26 січня. – С. 1.
9. Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Теоретические и методические исследования. / Маринич А.М., Горленко И.А., Руденко М.Г. и другие; Отв. ред. Маринич А.М., Паламарчук М.М. – К.: «Наукова думка», 1990. – 200 с.
10. Коцан Н.Н. Територіальна організація лісопромислового комплексу Волинської області // Автореферат дис. на здобуття наук. ступ. канд. геогр. наук .- Луцьк: - ЦДО СП. – 1994 р., - 16 с.
11. Павлов В.І., Фурів І.І., Павліха Н.В. Соціально-економічні наслідки Чорнобильської катастрофи: адаптація, проблеми (за матеріалами Волинської області). – Луцьк: «Надстир'я», 2000. – 344с.
12. Пироженко К.Г. Лісовиробничий комплекс України (суспільно – географічне дослідження). – К.: Національна академія наук України. Інститут географії, 1994. – 240с.
13. Статистичні матеріали Волинського обласного управління лісового господарства. – Луцьк, 2000-2009 рр.
14. Статистичні матеріали Державного управління екобезпеки у Волинській області. – Луцьк, 2000-2009 рр.
15. Телишевский Д. А. Комплексное использование недревесной продукции леса. – М.: «Лесная промышленность», 1986. – 224 с.